

IKONSÄLLSKAPET

Rundbrev 17

Augusti 2008

*Styrelsen hälsar sällskapets
medlemmar
varmt välkomna till höstens program*

Onsdagen 8 oktober kl. 18.00 (obs! tiden!):

**Besök i Helige Konstantin och Helena ortodoxa församlingskyrka,
Fjärdholmsgränd 48, nära T-stationen Vårberg**

I vår serie ortodoxa kyrkobesök har turen nu kommit till Helige Konstantin och Helena ortodoxa kyrka i Vårberg, som tillhör den grekiska gammalkalendariska kyrkan. Den har initierats och inretts av *biskop Johannes Deurloo*, verksam också som ikonmålare och mångårig lärare i ikonmåleri. Han kommer själv att visa oss kyrkan och dess många ikoner.

Onsdagen 12 november kl. 18.30:

Ezra Gebremedhin föreläser under rubriken Bildstridens teologi. Gustav Vasa församlingssal, Västmannagatan mitt emot kyrkan. T-station Odenplan

Ezra Gebremedhin, en av vårt lands ledande patristiker, har varit verksam som lärare vid Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet. Författare till bl.a. ”Arvet från kyrkofäderna” (1992). Han kommer att tala om de skilda ståndpunkterna i bildstriden, nyckelfrågor i ikonteologin. Föreläsningen följs av samkväm. För icke medlemmar entré kr. 40:-

Torsdagen 27 november kl. 18.30:

Ikonen och dagens konstskapande, 1. Gustav Vasa församlingssal (se ovan)

Kerro Holmberg är en av de svenska bildkonstnärer som har ett levande intresse för ikoner. Kerro Holmberg är också verksam som poet. I båda fallen finner man tydliga avtryck av ikonintresset i verken. Det framgick också av hennes utställning nyligen på Galleri Mårtenson och Persson i Stockholm. Om detta intresse kommer Kerro Holmberg att samtala med konstituenten och kuratorn *Niclas Östlind*, själv en stor ikonvän. Efter samtalet samkväm. För icke medlemmar entré kr. 40:-

Vårresan 2009

Vårresan 2009 kommer att gå till Istanbul - Konstantinopel. Tidpunkt: 14 – 20 maj. Uppgifter om kostnader och närmare detaljer om programmet i nästa rundbrev!

Sedan sist

Årsmötet

Vid årsmötet den 12 mars fastställdes följande styrelse: Ulf Abel, ordförande, Kajsa Mattas, vice ordförande, Anders K. Hägglund, sekreterare, Paul Nordgren, skattmästare, Elisabeth Löfstrand, medlemsansvarig, Kaj Engelhart, rundbrevsansvarig, Margareta Attius Sohlman, ledamot. Efter årsmötet en livligt uppskattad föreläsning av Owe Wikström.

Guds Moder av Stockholm

Den 23 april höll Elisabeth Löfstrand en föreläsning om ikonerna *Guds Moder av Stockholm*. En ikon med detta namn fanns i Kristi Förklarings kyrka i den nordvästryska staden Tichvin från 1671 fram till 1926. Det året konfiskerades den till staten tillsammans med andra ikoner och föremål. Ikonen betraktades som undergörande och hade under årens lopp fått rika prydnader. 1928 försvann de sista spåren efter den.

Tyvärr blev Guds Moder av Stockholm aldrig fotograferad när den ännu hängde på sin plats i kyrkan. Ändå vet vi en del om hur den såg ut. Vid konfiskationen upprättades beskrivningar över de beslagtagna föremålen. "Guds Moder av Tichvin, som kallas Stokgol'mskaja" hade en krönt gloria av hamrat förgyllt silver. Klädnaden, *rizan*, var smyckad med pärlor och ädelstenar. Ikonen var placerad i ett skåp som också var rikt dekorerat. Dess mått anges inte här men av andra källor vet vi att själva ikonerna var liten, "av en handflatas storlek". Som synes var ikonerna av Tichvintyp, en variant av Vägviserskan (*Hodigitria*).

Men hur hade ikonerna fått namnet "Stokgol'mskaja"? När en ikon anses vara undergörande brukar en berättelse om den nedtecknas. På Historiska museet i Moskva finns en handskrift från början av 1700-talet som bl.a. innehåller en berättelse om vår ikon. Historien börjar 1671. Vid denna tid hade ryska köpmän en egen handelsgård i Stockholm, vid nuvarande Slussen. En dag hade några köpmän ärende hem till en svensk handelsman, vars namn var "Foka". I hans rum fick de bland en massa saker syn på en liten ikon. De häpna köpmännen började granska den. Den visade sig föreställa Guds Moder med Jesusbarnet, och den var "ytterst konstfullt målad".

Ryssarna förundrade sig över att en helig ikon kunde hamna hos en svensk, och de beslöt att den inte kunde ha kommit dit annat än som krigsbyte. De fromma ryssarna sörjde över att den heliga bilden var i händerna på en kättare, och att den inte ärades och tillbads på vederbörligt sätt. De bad att få köpa den men Foka vägrade hårdnackat. Det krävdes mycket och lång övertalning men till slut gav han med sig. Ryssarna bar i triumf ikonerna till Ryssgården. Och när de efter handelssäsongens slut gav sig iväg hemåt hade de ikonerna med sig.

Ålands hav passerades lyckligen, Finska viken likaså. Man seglade upp för Neva men vid anblicken av Ladoga började köpmännen av någon anledning att gråla. Den fientliga och hårda stämningen fick sjöfararna att glömma den heliga bildens närvaro på båten... Och därför blev de också straffade. Strax blåste det upp en häftig storm som varade i flera dagar. Båten jagades hit och dit över den väldiga sjön. Höga vågor slog mot den farkosten som knakade i alla fogar. Tillsammans med vågorna föll på fartygsdäcket stora isstycken, som stormen hade fört med sig.

Nu kom också snön... Efter lång kamp förlorade sjöfararna allt hopp om räddning och började bereda sig att dö. Bittert gråtande föll de på knä inför Guds Moders bild. – Heliga Jungfru Maria, de kristnas räddning! – bad de – fräls oss, Dina syndfulla tjänare och låt oss inte gå under i detta havsdjup, för Din heliga bilds skull, som Du låtit oss hämta från det främmande landet. Du har följt oss över havet. Låt oss, syndare, nå fram till målet för vår färd!

Genast började mörkret skingras. Rorsmannens glada utrop hördes: ”Ett kloster!” Plötsligt var fartyget nära stranden och samtidigt bedarrade stormen. Av hela sitt hjärta tackade sjöfararna Gud för sin räddning som skett på den heliga Gudsmoderns tillskyndan. Försiktigt navigerade man vidare över sjön och nådde snart floden Svirs mynning och vidare in i flodsystemen. Nära Tichvin skickade man bud att en helig ikon närmade sig. Ur alla kyrkobyggnader hämtades fanor och ikoner och en jättelik procession av människor i alla åldrar mötte Stockholmsikonen utanför staden. Under sång bars den in i staden och ställdes upp i Kristi Förklarings kyrka.

Så långt ikonberättelsen. Att ikonerna fortsatte att vördas visas av de prydnader som den så småningom fick. Dyrbarheterna var naturligtvis en orsak till att just den konfiskerades 1926. Vi vet att den fördes till Ryska museet i Leningrad, där den omnämns i en förteckning från 1928. Sannolikt tog man bort pärlorna och ädelstenarna och smälte ner metallen. Det är inte otroligt att ikonerna såldes, och i så fall kan de finnas kvar än idag. Men hur ska man kunna identifiera dem? Det finns hundratals små 1600-talsikoner som föreställer just Guds Moder av Tichvin. I de båda ryska ortodoxa kyrkorna i Stockholm finns dock nymålade ikoner som bär namnet Guds Moder av Stockholm, gjorda enligt traditionen. I båda kyrkorna högtidligt hålls ikonerna på festdagen den 25 november varje år.

Elisabeth Löfstrand

Ikonsällskapets resa

gick i år till den ryska staden Novgorod. De tre junidagarna bjöd på mängder av intryck. Vi deltog i en gudstjänst i den majestätiska Sofiakatedralen, grundad på 1000-talet, vi gick runt på Historiska museet som har en imponerande ikonsamling och vi beundrade Theofanes Grekens fresker i Eliaskyrkan. Ett djupt intryck gjorde ett besök på de restaureringsateljéer där man med oändligt tålamod lägger världens största pussel med över en miljon fragment från de medeltida freskerna i Marie Himmelsfärdskyrkan på Volotovo-fältet. Kyrkan blev helt

raserad under andra världskriget men är nu återuppbyggd och med tiden kommer också freskerna att återställas. Vi hann också lyssna på en konsert med stråkkvartetten Holmgård och att åka på en flodfärd på Volchov. Det går inte att på ett litet utrymme räkna upp alla platser vi besökte. Viktigt är också att sällskapets medlemmar fick tillfälle att umgås. Vår samvaro var trivsamt, och trivsamt blev inte mindre av att det var Natalja Tolstaja, känd skandinavist och kulturpersonlighet, som var vår ryska guide. Med sin karaktäristiska humor berättade hon många belysande episoder ur det ryska och sovjetiska vardagslivet.

Elisabeth Löfstrand

Bokanmälan

Johannes Damaskenos, *Tre försvarstal mot dem som förkastar de heliga bilderna*, övers. Olof Andrén, inledning Anne Karahan, Artos bokförlag, 2008 (176 sid.)

”Detta är det andra tal som jag håller om (de heliga) bilderna. Några av kyrkans barn föreslog mig att göra det, därför att mitt första tal inte var helt begripligt för alla. Nu gör jag dem till viljes och ber om ert överseende.” Den som skriver detta är kyrkofadern och hymndiktaren Johannes Damaskenos i inledningen till sitt andra tal mot dem som förkastar de heliga bilderna. Det blev dessutom också ett tredje. Dessa Johannes Damaskenos’ *Tre tal* har tidigare i år utkommit på svenska, för första gången. Äntligen, vill man utbrista! Översättare är, liksom när det gäller liknande texter tidigare, Olof Andrén och utgåvan har en drygt 30-sidig inledning av Anne Karahan.

Här kan man nu på svenska i detalj följa den s.k. bildstridens argumenteringar, den strid som gällde den figurativa bildens, d.v.s. ikonens, vara eller inte vara inom ortodoxa kyrkan. Dessa motsättningar inleddes på allvar 730 och avslutades först vid konciliet i Konstantinopel 843. Konsekvenserna blev långtgående, främst teologiskt och politiskt.

Dessa texter, liksom ytterligare några av Johannes Damaskenos, spelade en utomordentligt viktig roll för ortodoxa kyrkans beslut att vid konciliet i Nicaea 787 ställa sig positiv till ikonidén, en förutsättning för den slutliga segern 843. Johannes dog någon gång kring 750 och kunde alltså inte själv framföra sina teser vid konciliet. Men texterna fanns. Och var då - och är fortfarande - helt aktuella. Författaren ägnar sig bl.a. åt en mycket pedagogisk analys av bildbegreppet som känns aktuell med tanke på dagens intresse för semiotik och semiotiskt tänkande.

Det är en generell sanning att segraren skriver historien. Så också i fråga om bildstriden. I inledningen berättas att man vid konciliet 787 beslöt att konfiskera och förstöra all ikonfientlig litteratur. Man är därför tacksam att Johannes Damaskenos ägnar så stort intresse också åt motståndarsidans argumenteringar.

De två stora bildteologerna efter Johannes Damaskenos är Theodoros från Studiosklostret och patriarken Nikeforos av Konstantinopel. Theodoros’ skrift *Om de heliga bilderna* vore kanske en värdig kandidat för nästa översättningsprojekt?

U.A.

Utställningen Byzantium 330 – 1453 i London

25 oktober 2008 - 24 mars 2009 visas på **Royal Academy** i London en omfattande utställning om Bysans med titeln **Byzantium 330 – 1453**. Huvudansvarig för utställningen är professor Robin Cormack, Courtauld Institute.

**Har Du e-mail? Ge oss Din mailadress, så får Du rundbrevet direkt i
Din dator! Och meddela adressändring, tack!
Får vi också påminna om årsavgiften, 200:- kronor/person.
Pg 1210533-4.**

IKONSÄLLSKAPET

c/o Anders Hägglund, Frihetsvägen 66, 7 tr., 177 33 Järfälla. Pg 1210533-4.
Rundbrevsredaktör: Kaj Engelhart. Mail: kajcaritas@hotmail.com